THE NOBEL PRIZE

NOBELSTIFTELSEN VERKSAMHETSBERÄTTELSE

•

2024

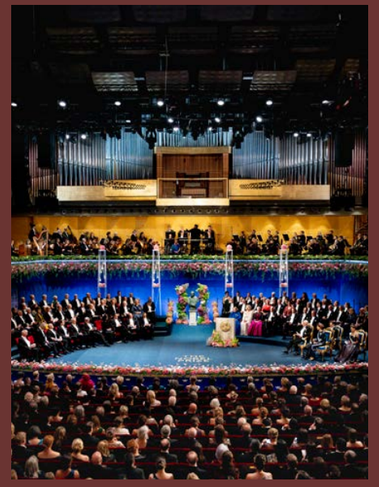

På omslaget: Nobeldagen inleddes med den traditionsenliga Nobelprisutdelningen i Konserthuset Stockholm med cirka 1 560 gäster.
Nobelstiftelsens styrelseordförande professor Astrid Söderbergh Widding gav ett inledningsanförande. Därefter presenterades årets Nobelpriser och pristagarna fick ta emot sina medaljer och diplom ur H.M. Konungens hand.
Kungliga Filharmonikerna leddes av dirigent Johannes Gustavsson och sångsolist var sopranen Ingela Brimberg. Blomsterdekorationerna skapades av Helén Magnusson.

FOTO: NANAKA ADACHI

Nobelpriset bär en historia av hopp

Nobelstiftelsens vd Hanna Stjärne.

FOTO: CLÉMENT MORIN

Som nytillträdd vd för Nobelstiftelsen fascineras jag av hur Nobelpriset i snart 125 år har lyft fram den vetenskapliga, litterära och fredliga utvecklingen i världen. Hur individer som har varit avgörande för de mest banbrytande framstegen sedan tidigt 1900-tal genom priset har fått sin rättmätiga plats i historien. Från 1901 och framåt har pristagarnas insatser varit en inspirerande påminnelse om människans förmåga att lösa var tids stora utmaningar. Nobelpriset bär en historia av hopp – in i framtiden.

Under 2024 blev det uppenbart att vi står inför omvälvande år. Fysik- och kemipriserna uppmärksammade maskininlärningen som möjliggjort artificiell intelligens och hur den i sin tur har tillämpats för att kartlägga proteiner. I sitt tal på Nobelbanketten i december varnade fysikpristagaren Geoffrey Hinton för riskerna med den snabba utvecklingen inom artificiell intelligens, särskilt i händerna på kortsiktiga aktörer. Kemipristagaren David Baker valde i sitt tal att lyfta fram möjligheterna med tekniken, inte minst för biologisk och medicinsk forskning där avgörande framsteg väntas under kommande år. Att maskininlärning och AI kommer att få konsekvenser för mänskligheten var båda överens om, likaså att vi bär ett stort ansvar för att hantera den snabba utvecklingen. De efterlyste oberoende plattformar för diskussion och utbyte om hur AI kan komma till mänsklighetens största nytta. Den publika Nobelverksamheten är just en sådan plats, efterfrågad av Nobelpristagarna själva för att lyfta fram frågor som är viktiga för vår gemensamma framtid.

Även på andra sätt var 2024 ett år när Nobelpriserna delades ut mot en bakgrund av förändring. Nobelstiftelsens ordförande Astrid Söderbergh Widding lyfte i sitt inledningstal vid prisceremonin fram hur pristagarna banar väg och hur vetenskap, litteratur och fred erbjuder olika vägar att tackla dagens problem. 2024 års priser uppmärksammade kampen för en kärnvapenfri värld, upptäckter kring genreglering och kartläggning av proteiner, orsaker till rikedom och fattigdom bland världens länder och ett författarskap som blottlägger människans sårbarhet.

I verksamhetsberättelsen berättar vi mer om de upptäckter och bedrifter som belönades med 2024 års Nobelpris och om Nobelstiftelsens verksamhet. Här beskrivs också de publika aktiviteterna. Genom Nobelverksamhetens välbesökta museer i Oslo och Stockholm, genom internationella evenemang och globala digitala kanaler med imponerande räckvidd lyfts Nobelpristagarnas insatser fram för människor världen över. Tillsammans med pristagarna möter vi också skolelever, studenter och lärare runt om i världen som vittnar om hur viktigt det är med inspirerande förebilder. Pristagarna påminner oss om att vi gemensamt formar vår framtid genom de val vi gör och om Nobels djärva ansats att bidra till insatser för mänsklighetens största nytta.

Tillsammans med de prisutdelande institutionerna har Nobelstiftelsen uppdraget att säkerställa att priset kan fortsätta att delas ut med samma integritet och skärpa också framöver. Perspektivet är långsiktigt – kunskapen, kreativiteten och modet som pristagarna bidrar med har avgörande betydelse för kommande generationer. I turbulenta tider ska Nobelstiftelsen fortsätta att stå stadigt, som oberoende institution med nyskapande verksamhet och med vårt ursprung och vår historia som grund. Vi har ett ansvar i förhållande till Alfred Nobels testamente och vilja med priset. Vi har också ett ansvar att främja tankens frihet och den vetenskapliga metoden. Vi har ett ansvar att stå upp för kunskap, i en tid när själva begreppet ifrågasätts.

Till sist vill jag citera Nobelpristagaren i fysik 1903 och kemi 1911, Marie Curie:

”Vi behöver inte vara rädda för något i livet, bara förstå det. Det är dags nu att förstå mer, så att vi blir mindre rädda.”

FOTO: NANAKA ADICHI

Nobelprismuseets utställning *Sakerna som förändrar världen* presenterar för första gången ett större urval av föremål donerade av Nobelpristagare.

Innehåll

6 Nobelpriset i fysik 2024
8 Nobelpriset i kemi 2024
10 Nobelpriset i fysiologi eller medicin 2024
12 Nobelpriset i litteratur 2024
14 Nobels fredspris 2024
16 Sveriges Riksbanks pris i ekonomisk vetenskap till Alfred Nobels minne 2024
18 Sakerna som förändrar världen
20 Korta nedslag under 2024
26 Möten mellan vetenskap och samhälle
28 Framtid och vetenskap
30 Banbrytande idéer, inspirerande insikter och oförglömliga möten
32 Fira och förstå årets Nobelpris
34 Fred, rättvisa och kampen mot kärnvapen
36 Nobelpriset lyser upp Stockholm
38 Ett hus för vetenskap, kultur och dialog
40 Alfred Nobel
42 De prisutdelande institutionerna
44 Nobelstiftelsen
46 Att engagera, inspirera och sprida kunskap
48 Höjdpunkter i december

FOTO: CLÉMENT MORIN

Geoffrey Hinton tog emot sitt Nobelpris från Kung Carl XVI Gustaf i Konserthuset Stockholm på Nobeldagen.

2024 års Nobelpristagare

I oktober varje år utser de Nobelprisutdelande institutionerna nya Nobelpristagare som belönas för sina bidrag till mänsklighetens största nytta. Nobelprisutdelningen äger sedan rum i Stockholm och Oslo den 10 december.

De använde fysiken för att hitta mönster i information

Även om datorer inte kan tänka kan maskiner i dag efterlikna funktioner som minne och inlärning. 2024 års fysikpristagare har bidragit till att göra detta möjligt.

Genom att använda grundläggande begrepp och metoder från fysiken har de utvecklat tekniker som använder strukturer i nätverk för att behandla information.

John J. Hopfield uppfann ett nätverk som tillämpar en metod för att spara och återskapa mönster. Han hämtade inspiration från fysikens modeller av hur många små delar i ett system påverkar systemet som helhet. Uppfinningen Hopfieldnätverket blev viktigt inom exempelvis bildanalys.

Geoffrey Hinton utgick från Hopfieldnätverket och skapade ett nytt nätverk som använder en annan metod: Boltzmannmaskinen. Den kan lära sig att urskilja karakteristiska drag i ett antal exempel på en viss typ av data.

Geoffrey Hinton har byggt vidare på detta arbete och bidragit till att sätta fart på den nuvarande explosionsartade utvecklingen av maskininlärning.

FOTO: ANNA SVANBERG

John J. Hopfield vid sin Nobelprisföreläsning i Aula Magna på Stockholms universitet.

NOBELPRISET I FYSIK

tilldelades

JOHN J. HOPFIELD
GEOFFREY HINTON

”för grundläggande upptäckter och uppfinningar som möjliggör maskininlärning med artificiella neuronnätverk”

Prisutdelande institution:
Kungl. Vetenskapsakademien

FOTO: CLÉMENT MORIN

Kemipristagarna John Jumper, David Baker och Demis Hassabis vid sitt besök på Nobelprismuseet under Nobelveckan.

De har knäckt koden för proteinernas märkliga strukturer

Nobelpriset i kemi 2024 handlar om proteiner, livets geniala multiverktyg. David Baker har lyckats bygga nya proteiner. Demis Hassabis och John Jumper har med hjälp av en AI-modell kunnat förutspå proteiners komplexa strukturer.

Proteiner består av 20 olika sorters aminosyror, som kan beskrivas som livets byggsats. År 2003 lyckades David Baker med konststycket att med denna byggsats som grund, designa ett nytt protein som var olikt alla kända proteiner.

Sedan dess har hans forskargrupp tagit fram den ena mer fantasifulla proteinkreationen efter den andra, bland annat proteiner som kan fungera som läkemedel, vaccin, nanomaterial och minimala sensorer.

År 2020 presenterade Demis Hassabis och John Jumper en AI-modell kallad AlphaFold2. Med hjälp av den har de kunnat förutspå strukturen för i princip alla kända proteiner.

Sedan genombrottet har AlphaFold2 används globalt och inom många olika fält, bland annat inom läkemedel och miljöteknik.

FOTO: CLÉMENT MORIN

John Jumper och Kung Carl XVI Gustaf i Konserthuset Stockholm på Nobeldagen.

NOBELPRISET I KEMI

Ena hälften tilldelades

DAVID BAKER
”för datorbaserad proteindesign”

och den andra hälften gemensamt till

DEMIS HASSABIS
JOHN JUMPER
”för proteinstrukturprediktion”

Prisutdelande institution:
Kungl. Vetenskapsakademien

FOTO: CLÉMENT MORIN

Gary Ruvkun gav ett av tacktalen i slutet av Nobelbanketten.

Forskning på en mycket liten mask ledde till ett mycket stort genombrott

2024 års medicinpris rör upptäckten av en livsviktig reglermekanism som används i våra celler för att styra geners aktivitet. Arvsmassan i våra kromosomer kan liknas vid en instruktionsbok för kroppens celler.

Alla celler innehåller samma kromosomer och därmed samma uppsättning gener, så instruktionen är identisk i alla celler. Trots detta har olika celltyper, till exempel muskel- och nervceller, unika egenskaper. Hur uppstår dessa skillnader? Svaret är att gener regleras så att varje cell bara läser av relevanta delar av instruktionsboken.

Victor Ambros och Gary Ruvkun var intresserade av hur olika celltyper bildas. De upptäckte att mikroRNA, en ny klass av mycket små RNA-molekyler, spelar en avgörande roll för genreglering. År 1993 publicerade årets pristagare helt oväntade fynd som beskrev en ny nivå av genreglering, som visade sig ha stor betydelse och vara evolutionärt bevarad.

Ambros och Ruvkuns banbrytande upptäckt, som utfördes i den lilla masken *C. elegans*, var överraskande och avslöjade en ny dimension av genreglering, essentiell för alla komplexa livsformer.

FOTO: CLÉMENT MORIN

Medicinpristagarna Victor Ambros och Gary Ruvkun.

NOBELPRISET I FYSIOLOGI ELLER MEDICIN

tilldelades

VICTOR AMBROS
GARY RUVKUN

”för upptäckten av mikroRNA och dess roll i posttranskriptionell genreglering”

Prisutdelande institution:
Nobelförsamlingen vid Karolinska Institutet

Han Kang visar vår utsatthet

Fredagen den 10 oktober när klockan slog elva klev Svenska Akademiens ständige sekreterare Mats Malm ut genom de berömda dörrarna i Börssalen i Gamla stan. Han meddelade att Han Kang tilldelats Nobelpriset i litteratur 2024.

Han Kang inledde sin karriär 1993 med att publicera dikter och därefter utkom i tät följd flera prosaverk, såväl romaner som noveller. Han Kang konfronterar i sitt författarskap historiska trauman och osynliga regelverk, och i alla sina verk blottlägger hon människans sårbarhet. Hon har en unik uppmärksamhet på den fina gränsen mellan kropp och själ, levande och döda, och i sitt poetiska och experimentella skrivsätt har hon blivit en förnyare av den samtida prosan.

Bland hennes verk finns den internationella bästsäljaren *Vegetarianen*, som skildrar de våldsamma konsekvenser som uppstår när huvudpersonen slutar äta kött och vägrar att underkasta sig normerna för intaget av föda.

FOTO: ANNA SVANBERG

Han Kang gav sin Nobelprisföreläsning i Börssalen på Svenska Akademien. Titeln var *Ljus och tråd*.

NOBELPRISET I LITTERATUR

tilldelades

HAN KANG

”för hennes intensiva poetiska prosa, som konfronterar historiens trauman och blottlägger människans sårbarhet”

Prisutdelande institution:
Svenska Akademien

FOTO: CLÉMENT MORIN

FOTO: JO STRAUBE

NOBELS FREDPRIS

tilldelades

NIHON HIDANKYO

”för sina insatser för en kärnvapenfri värld och för att genom vittnesmål visa varför kärnvapen aldrig får användas igen”

Prisutdelande institution:
Den Norske Nobelkomite

Under fredsprisutdelningen representerades Nihon Hidankyo av Terumi Tanaka, Shigemitsu Tanaka och Toshiyuki Mimaki.

Längst till vänster står Norska Nobelkommitténs ordförande Jørgen Watne Frydnes.

Kampen mot kärnvapen

Gräsrotsrörelsen med atombomböverlevare från Hiroshima och Nagasaki, även känd som Hibakusha, fick Nobels fredspris för sina insatser för att uppnå en värld fri från kärnvapen och för att genom vittnesmål visa att kärnvapen aldrig får användas igen.

FOTO: CLÉMENT MORIN

Simon Johnson signerade traditionsenligt en stol i Nobelprismuseets bistro.

De gav oss en förklaring till varför en del länder är rika och andra fattiga

2024 års ekonomipristagare har gett oss nya insikter om vad de stora skillnaderna i välstånd mellan länder beror på. En viktig förklaring är bestående skillnader i samhällsinstitutioner.

Genom att studera de olika politiska och ekonomiska system som europeiska kolonisatörer införde, har Daron Acemoglu, Simon Johnson och James A. Robinson kunnat visa på ett samband mellan samhällsinstitutioner och välstånd. De har även utvecklat teoretiska verktyg som kan förklara varför skillnader i välstånd består, och hur institutioner kan förändras.

”Inkluderande institutioner skapas inte av välmenande eliter. De skapas av människor som kämpar för sina rättigheter och kämpar för en annorlunda vision av samhället.”, sade James A. Robinson i en telefonintervju med nobelprize.org strax efter att nyheten om priset nått honom.

FOTO: DAN LEPP

James A. Robinson vid besöket på Nobelstiftelsen.

FOTO: CLÉMENT MORIN

Daron Acemoglu gav ett tacktal på Nobelbanketten.

SVERIGES RIKSBANKS PRIS I EKONOMISK VETENSKAP TILL ALFRED NOBELS MINNE

tilldelades

DARON ACEMOGLU
SIMON HENRY ROBERTS JOHNSON
JAMES A. ROBINSON

”för studier av hur institutioner formas och påverkar välstånd”

Prisutdelande institution:
Kungl. Vetenskapsakademien

Sakerna som förändrar världen

Vilken betydelse kan ett föremål ha och vad kan det berätta om personen som ägt det? Nobelprismuseets utställning *Sakerna som förändrar världen* visar för första gången upp ett större urval från samlingen med föremål som skänkts av Nobelpristagare.

Nobelprismuseets samling av föremål speglar Nobelprisets olika ämnesområden och pristagarnas verksamhet, intressen och personligheter. Föremålen har skiftande ursprung och de flesta har skänkts till museet av Nobelpristagarna själva. En del har kommit till museet på andra vägar. Att instrument och apparater hör forskningen till verkar inte så märkligt. Inte heller att pennor och manuskript berättar om författares verk. Men vad säger resväskor, mössor, sköljmedel och musikinstrument om Nobelpristagares liv och arbete?

De över 250 föremålen i utställningen vittnar om omvälvande upptäckter, modiga fredsinsatser och nyskapande litteratur. Det vardagliga och personliga blandas med hisnande existentiella och vetenskapliga frågor.

I tre fördjupande delar undersöker utställningen kosmos, den mänskliga naturen och livets beståndsdelar.

FOTO: CLEMENT MORIN

Alla objekt i utställningen bär på en unik historia som levandegörs av museets guider.

FOTO: NANAKA ADACHI

Ekonomipristagarna Guido Imbens och Joshua Angrist träffades ofta på en tvättinrättning för att både tvätta och prata. Samtalen lade grunden till en varaktig vänskap och var startpunkten för den forskning som gav dem ekonomipriset. Imbens donerade en flaska tvättmedel till museets samlingar.

FOTO: NANAKA ADACHI

"Varje år fylls vår samling på med nya objekt och det känns väldigt roligt att kunna visa upp över 250 föremål på samma gång. I vardagliga ting som en resväska, en flaska sköljmedel eller en burk jordnötssmör gömmer sig berättelser om stora upptäckter, modiga fredsinsatser och nyskapande litteratur. Sakerna ger också ny och oväntad kunskap om personerna bakom Nobelprisen", säger Erika Lanner, chef på Nobelprismuseet. Här på invigningen tillsammans med David Berner, kreativ producent.

1 012

Nobelpristagare

Sedan 1901 har Nobelpriset och Sveriges Riksbanks pris i ekonomisk vetenskap till Alfred Nobels minne delats ut till 1 012 personer och organisationer.

- Priskategorier: 6
- Prisbelönade kvinnor: 66
- Prisbelönade organisationer: 28
- Yngsta pristagaren: 17 år
- Äldsta pristagaren: 97 år

Nobelprisets sociala kanaler

- Nobelprize.org hade cirka 23 miljoner besökare* under 2024.
- Publiken tittade i totalt 769 000 timmar på videor på Nobelprisets Youtube-kanal
- I slutet av 2024 hade vi 9,8 miljoner följare i våra sociala kanaler – en genomsnittlig ökning med 15 procent per kanal jämfört med 2023.
- Engagemanget ökade med 35 procent på LinkedIn, och räckvidden ökade med 12 procent på Facebook 2024.
- Tillkännagivandeperioden (7–14 oktober) nådde en räckvidd på flera miljoner i alla digitala kanaler, inklusive 90 miljoner exponeringar på X och en räckvidd på 60 miljoner på Facebook. Vi publicerade 1 000 innehållsposter, 180 videor och nådde 230 länder och territorier.
- Under Nobelveckan nådde vi 7,9 miljoner på Facebook och hade 3,6 miljoner exponeringar på X. Vi ökade i nästan alla kanaler jämfört med 2023.
- Videor med innehåll från Nobelveckan 2024 har hittills resulterat i över 4,1 miljoner visningar.

* Jämförelser med tidigare år är inte tillämpligt på grund av ändringar i spårning.

FOTO: NANAKA ADACHI

Nobelprisföreläsning

I enlighet med Nobelstiftelsens stadgar håller samtliga pristagare en Nobelprisföreläsning under Nobelveckan rörande den upptäckt eller det arbete som de har belönats för.

Gary Ruvkun fotograferades med studenter efter sin Nobelprisföreläsning i fysiologi eller medicin som ägde rum i Aula Medica på Karolinska Institutet.

© JOHAN JARNESTAD/KUNGL. VETENSKAPSAKADEMIEN

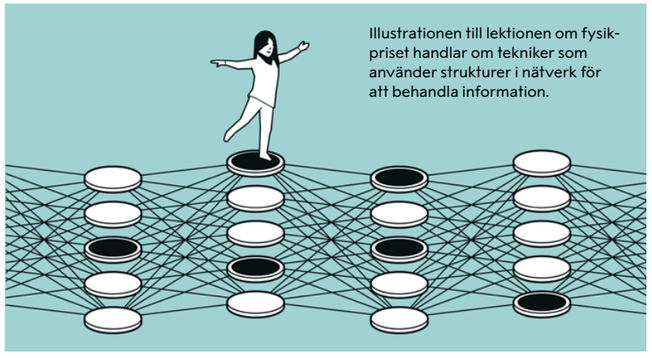

Illustrationen till lektionen om fysikpriset handlar om tekniker som använder strukturer i nätverk för att behandla information.

Nobelprislektionen

Nobelprislektionen publiceras redan ett dygn efter att varje nytt Nobelpris har tillkännagivits och gör det enkelt för lärare att undervisa om de belönade insatserna. Det finns även en lektion om Nobelpriset och Alfred Nobel samt olika temalektioner. Varje lektion är cirka 45 minuter lång och innehåller bildspel med lärarmanus, elevblad med frågor, en kort film och en enkel lärarhandledning.

Lektionerna tas fram i samråd med de Nobelprisutdelande institutionerna vars ledamöter deltar som experter i korta filmer om de nya priserna.

DÅ, NU, SEN – en utställning om att mäta och uppleva tid

I utställningen om tid som visades på Nobelprismuseet under hösten 2024 presenterades ett urval Nobelpristagare i fysik och litteratur som på olika sätt har utforskat tid.

Labbföremål, textfragment och film gav ingångar till ett av mänsklighetens största mysterier.

FOTO: NANAKA ADACHI

FOTO: RED CROSS

Reglerna vi alla är eniga om

Röda Korset i Norge öppnade en utställning i Pop-Up sektionen av Nobels Fredssenter den 14 september 2024.

I denna del av museet ges externa parter som verkar inom samma frågor en chans att visa upp sina projekt för allmänheten. Fredssentret ställer lokaler till förfogande, medan utställaren ansvarar för innehållets utformning.

Adam Taal på Nobelprismuseets scen.

FOTO: CLÉMENT MORIN

Evenemang som inspirerar

Under fredagskvällarna firar Nobelprismuseet in helgen med konserter, mat- och dryckesprovningar, quiz och samtal med experter kring Nobelprisernas ämnesområden. Med ett brett programutbud skapas spännande möten mellan kultur, vetenskap, konst och dagsaktuella ämnen.

Programkvällarna äger rum i Bistro Nobel som komponerar en festlig fredagsmeny. Dessutom erbjuder museet ett medlemskap som innefattar gratis inträde till museet, förtur till programpunkter, diverse rabatter och gratis entré på många aktiviteter.

Ett medlemskap ger tillgång till en värld av lärande och minnesvärda upplevelser.

Diplom och medaljer

Alla Nobelpristagare får ett diplom och en Nobelprismedalj som levereras i en handgjord ask. Några av diplomen innefattar ett konstverk.

Konstverken i fysikdiplomen skapades av Lars Eje Larsson, konstverken i kemidiplomen av Catharina Bauer och konstnär för ekonomidiplomen var Elisabeth Biström.

Kalligrafin i fysik- och ekonomidiplomen skapades av Marie A. Györi och kalligrafin i kemidiplomen av Marianne Pettersson Soold. Kalligraf för medicindiplomen och litteraturdiplomet var Susan Duvnäs.

Diplomen och medaljaskarna tillverkades av Leonard Gustafssons Bokbinderi i Stockholm. Nobelprismedaljerna är tillverkade av Svenska Medalj i Eskilstuna.

Konstverket i fredsdiplomet skapades av Marie Buskov och kalligrafin av Christopher Haanes. Kristine Bekkevold på Merkur Grafisk AS har tillverkat diplomen och medaljaskarna till fredspriset. Fotoreproduktion har gjorts av Thomas Widerberg. Fredsprismedaljen är tillverkad av det Norske Myntverket.

FOTO: NANAKA ADACHI

Fysikpristagaren John J. Hopfield med sitt diplom.

FOTO: CLÉMENT MORIN

I podcasten *Idéer som förändrar världen* möter Nobelprisexperten Gustav Källstrand forskare, författare och andra experter och diskuterar tankar inom vetenskap, litteratur och fred. Och utforskar idéer som varit så bra att de fått Nobelpris.

Den populära podden ligger högt på topplistor och nådde en halv miljon lyssnare totalt och 16 000 prenumeranter under 2024.

Pristagarnätverket

Under 2023 lanserades Nobel Prize Laureate Network – Nobelstiftelsens nätverk för Nobelpristagare. Pristagarnätverket ökar möjligheterna för pristagarna att komma i kontakt med varandra, utbyta erfarenheter och kunskap. Det underlättar också kontakterna med Nobelsfären så att pristagarna både kan delta och engagera sig i de många aktiviteter som arrangeras på olika håll.

Nätverket stimulerar till ökad dialog pristagare emellan och stärker möjligheterna att inspirera till hopp, mod och sökande efter ny kunskap och innovation.

FOTO: CLÉMENT MORIN

Kulturgröt och variation på äpplen

Det var en ny duo som fick komponera menyn till 2024 års bankett. Jessie Sommarström (till vänster) skapade förrätt och varmrätt. Frida Bäcke gjorde desserten. Till förrätt serverades getost från Östergötland fylld med libbsticka. Den serverades med svenska betor, honung och rosenkvitten samt rostade pumpakärnor.

Till varmrätt serverades quenell på kyckling, svenska baljväxter och höst-tryffel från Gotland samt rotselleri glaserad med miso på svenska bondbönor, kålbukett, modern kulturgröt samt en rostad kycklingsky.

Efterrätten var en variation på svenska äpplen med bland annat en terrine på karamelliserade Fridaäpplen, en brynt smörkaka på jordmandel samt glass på gatkamomill och punsch.

Duon lyfter gärna fram vikten av att välja rätt råvaror och betonar matens betydelse för klimatet och folkhälsan.

Den omtalade kulturgröten.

Desserten var en variation på svenska äpplen.

FOTON BANKETT: DAN LEPP

Nobel Prize Museum on Tour

Den 16 maj invigdes utställningen *Från idé till Nobelpris* på Värmlands museum i närvaro av fysikpristagaren Anne L'Huillier och konstnären Lars Lerin.

Utställningen utforskar och hyllar arbetet, idéerna och dialogerna som lett fram till vetenskapliga upptäckter, nya berättelser och genombrott "för mänsklighetens största nytta", som Alfred Nobel skrev i sitt testamente.

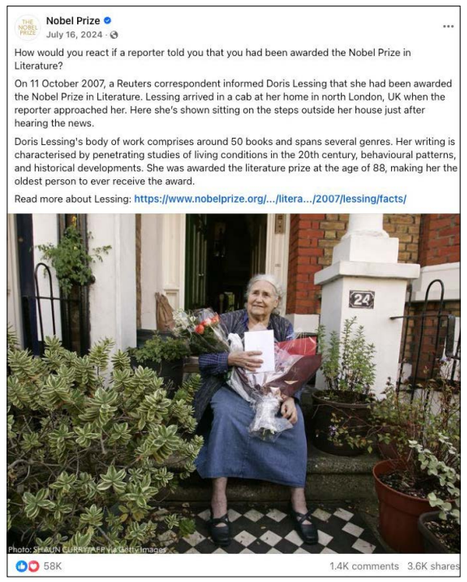

5,5 miljoner

Den här posten om litteraturpristagaren Doris Lessing fick ett enormt stort mottagande på Facebook, där den hade över 5,5 miljoner exponeringar.

Den fick 59 000 reaktioner, delades 3 700 gånger och hade 2 000 kommentarer, där många uttryckte sin kärlek för Lessing och hennes verk.

Föremålsöverlämning

Nobelveckan inleddes med ett besök på Nobelprismuseet på Stortorget i Gamla stan. På museet hälsades pristagarna välkomna och här fick de också för första gången träffa varandra.

Besöket på museet avslutades traditionsenligt med att pristagarna signerade stolar i Bistro Nobel och överlämnade föremål till museets samling. Det kan vara föremål som berättar om vem pristagarna är eller som har koppling till de insatser som de belönats för. Föremålen ger liv och gestaltning åt pristagarnas berättelser, som sedan återberättas i utställningarna och av guiderna på museet

FOTO: ANNA SVANBERG

Schackpjäserna vittnar om kemipristagaren Demis Hassabis stora intresse för schack. Redan som fyraåring ägnade han en stor del av sin tid åt schack vilket ledde vidare till ett intresse för datorer.

Nobel Creations

I utställningen *Nobel Creations* möts konst, vetenskap, litteratur och fred i en utforskande dialog. Utställningen presenterar sex tolkningar av 2024 års Nobelpris, skapade av förstaårsstudenter på modeprogrammet vid Beckmans Designhögskola.

Med mod och kreativitet utforskar studenterna idéerna bakom årets priser och visar hur modedesign kan förmedla banbrytande forskning, litterära mästerverk och insatser för en fredligare värld. Studenterna har gestaltat allt från proteindesign och neurala nätverk till forskning om nationers välstånd och arbete mot kärnvapen. Utställningen undersöker också högtidsklädselns möjligheter och funktion år 2024.

Jane Elliotte Svahn och Alvaro Sanchez tolkade kemipriset, som 2024 belönade forskning om proteindesign och strukturprediktion. Med handgjorda tygpärlor samt veckad och draperad sidenorganza, illustrerade de hur aminosyror veckas till proteiner.

FOTO: CARL BENGTSSON

FOTO: CLÉMENT MORIN

Nobelpristagaren Torsten Wiesel skänkte ett oftalmoskop

Den 17 juni 2024 utökades Nobelprismuseets föremålssamling med ett oftalmoskop. Instrumentet användes i Torsten Wiesels och David Hubels tidiga forskning. Denna handlar om hur ljus fångas upp av ljuskänsliga celler i näthinnan i ögat för att där omvandlas till signaler som skickas till hjärnan och omvandlas till synintryck. Instrumentet skapades ursprungligen av Torsten Wiesels mentor Stephen Kuffler.

Vid överlämningen betonade Torsten Wiesel hur viktigt det är med mentorer, särskilt tidigt i karriären.

Torsten Wiesel och David Hubel tilldelades Nobelpriset i fysiologi eller medicin 1981.

Under 2024 fyllde den svenske pristagaren 100 år vilket firades med ett seminarium på museet.

FOTO: CLÉMENT MORIN

Nobelaffischer

Varje år producerar Kungl. Vetenskapsakademien och Nobelförsamlingen vid Karolinska Institutet Nobelaffischer som på ett lättillgängligt sätt förklarar årets vetenskapliga priser. Affischerna går att beställa kostnadsfritt.

Ekonomipristagarna Simon Johnson och James A. Robinson signerade affischer vid ett skolbesök under Nobelveckan.

278 154

Under 2024 hade Nobelprismuseet 278 154 besök – det näst bästa året någonsin. Publikundersökningarna visar att den största besöksgruppen är besökare i åldern 15–29 år.

Hela 93 % av besökarna skulle rekommendera museet till vänner och familj. En framgångsrik satsning på barnverksamhet och riktad kommunikation bidrog till att fler barnfamiljer hittade till museet under året.

FOTO: NANAKA ADACHI

FOTO: CLÉMENT MORIN

Mötet *Fact & Fiction: The Future of Democracy* ägde rum i Bryssel. Deltog gjorde bland andra människorättsaktivisten Oleksandra Matviichuk och Nobelpristagaren Paul Nurse.

Möten mellan vetenskap och samhälle

Vid flera tillfällen under året sammanfördes Nobelpristagare, världsledande forskare och andra experter i möten för att diskutera och belysa aktuella vetenskapliga frågor. Publiken består vanligtvis av vetgiriga studenter som får minnen för livet i mötet med pristagare.

Under formatet Nobel Prize Dialogue arrangerades möten i Rio de Janeiro och São Paulo, Bryssel, Madrid och Sydney. Mötet i Sydney gick under titeln *The Future of Decision Making* och fokuserade på 2024 som ett globalt valår. Man diskuterade demokrati, geopolitiska spänningar och hur artificiell intelligens förväntas få en djupgående påverkan på beslutsfattande. Tre Nobelpristagare deltog. Mötet i Bryssel, *Fact & Fiction: The Future of Democracy*, hade liknande tema, där fokus låg på demokratins framtid. Deltog gjorde bland annat Nobelpristagarna Ben Feringa, Paul Nurse and Maria Ressa.

Genom Nobel Prize Inspiration Initiative sammanförs Nobelpristagare med universitetsstudenter världen över för att dela med sig av inspiration och erfarenheter. Dessa möten sker oftast genom att Nobelpristagarna besöker universitet och forskningscenter, men de kan även vara digitala. Under 2024 anordnades ett sådant möte och det ägde rum i Brasilien med medicinpristagaren Randy Schekman.

Heldagskonferensen Nobel Week Dialogue, som hölls under Nobelveckan i Stockholm med titeln *The Future of Health*, utforskade många viktiga aspekter av global hälsa. Vid konferensen medverkade tre Nobelpristagare i fysiologi eller medicin från tidigare år: Charles Rice, Michael Rosbash och Drew Weissman. På plats fanns även olympier, professorer och entreprenörer. Dessutom intervjuades Olga Tokarczuk, Nobelpristagare i litteratur, på scen. Nobel Week Dialogue genomförs vartannat år i Stockholm och vartannat år i Göteborg.

Vänster: Engagerade studenter fick möjlighet att träffa fysikpristagaren Saul Perlmutter under Nobel Prize Dialogue i Sydney.

Nedan: Fredspristagaren Tawakkol Karman på plats i Sydney.

FOTO: MARIA BOYADGIS

FOTO: MARIA BOYADGIS

FOTO: CLÉMENT MORIN

Framtid och vetenskap

Nobelpristagarna David MacMillan, May-Britt Moser och Serge Haroche medverkade vid ett samtal på University of São Paulo, Brasilien, i samband med konferensen *Creating our Future Together with Science*.

Banbrytande idéer, inspirerande insikter och oförglömliga möten

Nobelpriset kan inspirera människor att söka kunskap, ställa frågor och vilja förstå och förbättra världen. I denna anda arrangerar vi många möten mellan studenter, Nobelpristagare, lärare och forskarsamhället. Här presenterar vi några exempel.

FOTO: DAN LEFIP

Elever från Tungelstaskolan deltog i Kvantpricksjakten.

Forskarhjälpen

I Forskarhjälpen sammanför Nobelprismuseet lärare, högstadieelever och forskare. Genom att delta i projektet ges elever möjlighet att få en djupare förståelse för forskningsprocessen genom att själva vara delaktiga – från insamling av material och data till att sammanställa och kommunicera sina forskningsresultat på en poster.

Niondeklassare från hela Sverige deltog denna gång i Kvantpricksjakten – ett forskningsprojekt om kolkvantprickar och deras förmåga att upptäcka tungmetaller i vatten.

Nobel Prize Teacher Summit

Under den årliga internationella lärarkonferensen Nobel Prize Teacher Summit i Stockholm möts lärare, Nobelpristagare, forskare och andra experter för att diskutera och utforska ämnen som rör undervisning och lärande.

Lärare från över trettio länder deltog. Nu var temat *Minding the Brain* vilket innebar en djupdykning i den mänskliga hjärnans universum. Konferensen bjöd på banbrytande idéer, inspirerande insikter och oförglömliga möten.

Bland talarna fanns Nobelpristagaren i kemi David MacMillan och Elena Zhemkova, medgrundare av Memorial, mottagare av 2022 års fredspris.

FOTO: CLÉMENT MORIN

Nobel Prize Inspiration Initiative

Under Nobel Prize Inspiration Initiative träffar Nobelpristagare universitetsstudenter världen över för att dela med sig av inspiration och erfarenheter. Mötena sker oftast genom att Nobelpristagarna besöker universitet och forskningscenter, men de kan även vara digitala.

Under 2024 anordnades ett Nobel Prize Inspiration Initiative och det ägde rum i Brasilien. Deltagande Nobelpristagare var Randy Schekman.

FOTO: NANAKA ADACHI

Science Today

Science Today är ett format där doktorander och postdoktorander presenterar sin forskning på Nobelprismuseets scen. Programmet görs i samarbete med Karolinska Institutet, Kungliga Tekniska högskolan, Stockholms universitet och Chalmers tekniska högskola.

Efter samtalen fortsätter kvällen i Bistro Nobel med nätverkande mingel och musik.

FOTO: CLÉMENT MORIN

FOTO: CLÉMENT MORIN

Många av besökarna under Nobel Calling passade på att posera vid Nobelprismedaljen.

Fira och förstå årets Nobelpris

Under Nobel Calling Stockholm bjöds stockholmarna in till ett omfattande program för att fira och förstå 2024 års Nobelpriser. Ett trettiotal aktiviteter hyllade kreativitet, vetenskapliga genombrott och idéer som formar en bättre värld.

Den första veckan i oktober varje år blir årets Nobelpristagare uppringda och världens strålkastarljus riktas mot forskning, vetenskap, litteratur och fredsarbete. De nya Nobelpriserna uppmärksammades under Nobel Calling Stockholm med en rad programpunkter, bland annat direktsända tillkännagivanden på Nobelprismuseet. Under evenemanget Crash Course på Södra Teatern deltog representanter från Nobelkommittéerna för att berätta om årets vetenskapliga priser. Dessutom blev det Nobel-quiz med Emma Knyckare och Scroll-Mia från podden *Flashback Forever*.

Under evenemanget Fredsfest på Nobelprismuseet diskuterades det nya fredspriset med bland andra Centerpartiets tidigare partiledare Annie Lööf. Albumaktuelle Adam Taal höll en konsert i bistron. Andra höjdpunkter var Afternoon tea för bokcirklar, ett samtal om litteraturpriset med ledamöter från Svenska Akademien och en familjehelg med fysikshow, teater, labb och pyssel.

Under veckan hölls även en internationell lärarkonferens på Münchenbryggeriet med temat *Minding the Brain*.

Tillsammans med ett antal aktörer organiserades också aktiviteter över hela stan. Bland mycket annat gavs program om hållbara nanomaterial och om precisionsmedicin, kostnadsfria skolvisningar i Stadshuset, ett samtal på Riksbanken om ekonomipriset med ledamöter från ekonomipriskommittén och ett besök på Nordens största zebrafiskanläggning. Dessutom gavs ett samtal med Ingrid Carlberg med fokus på hennes bok om Alfred Nobel. Evenemangen under veckan arrangeras av Nobelprismuseet i samarbete med Karolinska Institutet, Kungliga Tekniska högskolan, Röda Korsets Högskola, Stockholms Stad, Stockholms Stadsarkiv, Stockholms universitet, Sveriges Riksbank och Vetenskapsrådet.

Ovan: De nya Nobelpriserna uppmärksammades med direktsända tillkännagivanden på Nobelprismuseet där gymnasielever fick chans att ställa frågor.

Höger: Under Crash Course medverkade kommittéledamöterna Pernilla Wittung Stafshede, Ulf Danielsson och Anna Wedell.

FOTO: CLÉMENT MORIN

FOTO: METTE BRUAAS / NOBEL PEACE CENTER

Ovan: Den prisbelönta VR-upplevelsen och konstutställningen om folkmordet på yazidierna visades i Nobels Fredssenters Pop-Up studio.

FOTO: JOHANNES GRANSETH / NOBEL PEACE CENTER

Aoki Kiyoko från Nihon Hidankyo besökte fredsprisutställningen *A Message to Humanity*.

Fred, rättvisa och kampen mot kärnvapen

Nobels fredssenter i Oslo utgår från Nobels fredspris och fredspristagarnas idéer och arbete för att engagera och inspirera till stora och små förändringar som bidrar till att göra världen till en bättre och fredligare plats.

Fredsprisutställningen för 2024 års pris berättade den gripande historien om Nihon Hidankyo, den japanska organisationen för överlevande efter atombomberna 1945, och deras arbete för en kärnvapenfri värld. Utställningen ger en inblick i förödelsen som bomberna över Hiroshima och Nagasaki orsakade.

Genom fotografier och vittnesmål från överlevande får besökarna en djupare förståelse för fredspristagarens budskap: att kärnvapen aldrig får användas igen.

I september arrangerades Nobel Peace Conference and Festival med fokus på att kvinnors rättigheter inskränks och vilka konsekvenser det får för världsfreden. Deltog gjorde bland andra fredspristagaren Shirin Ebadi och barnen till fredspristagare Narges Mohammadi.

Dessutom visades den prisbelönta VR-upplevelsen och konstutställningen om folkmordetpå yazidierna i Nobels Fredssenters Pop-Up studio.

Genom utställningar, guidade visningar, evenemang, utbildningsprogram och digitalt innehåll sprider man kunskap om pristagarnas arbete, samt fungerar som en mötesplats för att främja internationellt engagemang. Fredssentret är även en arena för aktuella evenemang och diskussioner om fred, mänskliga rättigheter och konfliktlösning.

Vid Nobel Peace Conference and Festival deltog bland annat fredspristagaren Shirin Ebadi (längst till höger) och barnen till fredspristagaren Narges Mohammadi.

FOTO: JOHANNES GRANSETH / NOBEL PEACE CENTER

FOTO: CLÉMENT MORIN INSTALLATION SKAPAD AV: STUDIO DUKTIG

Installationen *Nematode* inspirerades av Nobelpriset i fysiologi eller medicin som belönade upptäckten av hur geners aktivitet regleras. Medicinpristagaren Victor Ambros besökte verket och träffade konstnärerna Annelie Wihlborg och Fanny Johansson.

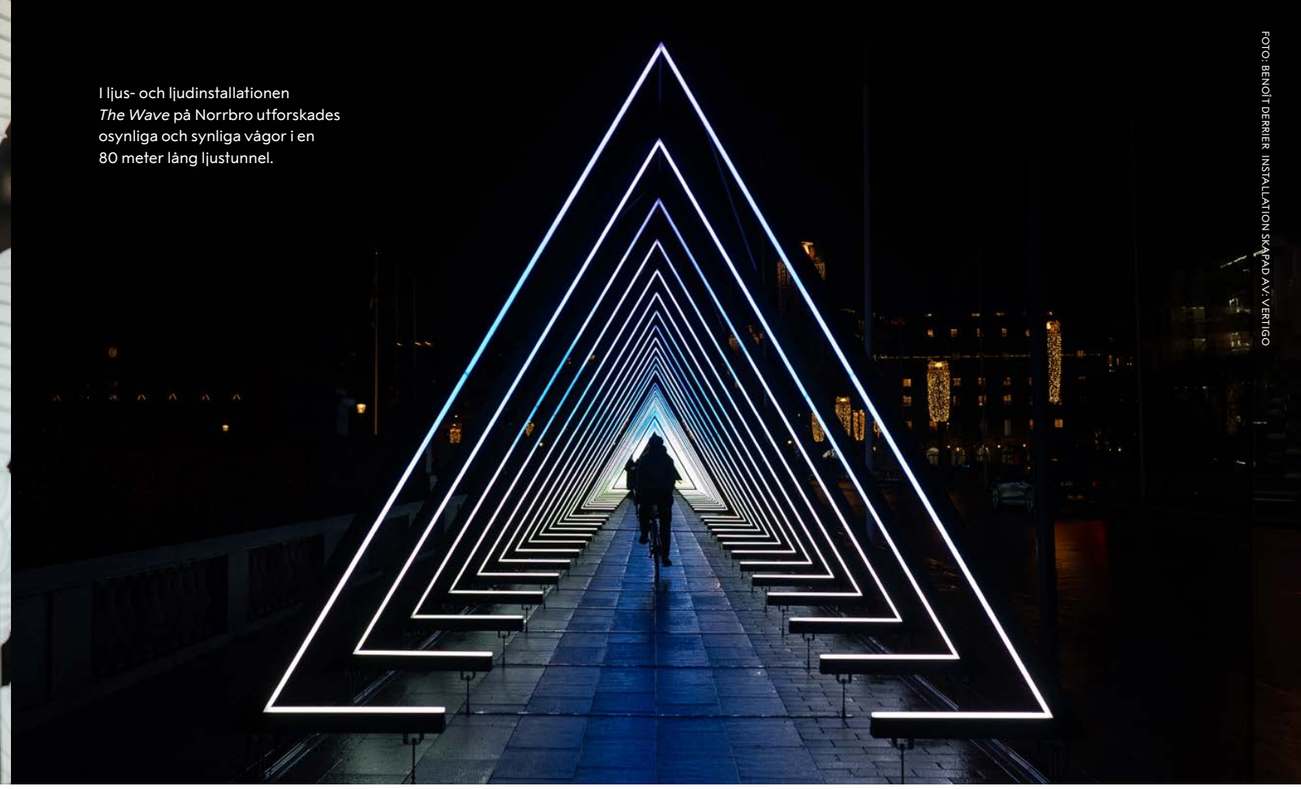

FOTO: BENOÎT DERRIER INSTALLATION SKAPAD AV: VERTIGO

I ljus- och ljudinstallationen *The Wave* på Norrbro utforskades osynliga och synliga vågor i en 80 meter lång ljustunnel.

FOTO: BENOÎT DERRIER LEADING LIGHTS SKAPADES AV: LES ATELIER BK

1,7 miljoner

Antalet besök på Nobel Week Lights 2024 uppgick till 1,7 miljoner.

Narges Mohammadi var en av många kvinnliga Nobelpristagare som projicerades på Stockholms Stadshus.

Nobelpriset lyser upp Stockholm

För femte gången ägde Nobel Week Lights rum under Nobelveckan och lockade en stor publik att ta en promenad i decembermörkret för att uppleva sexton olika ljusinstallationer – alla inspirerade av Nobelpriset.

Ljusfestivalen Nobel Week Lights bjöd in internationella och lokala konstnärer, designers och studenter att skapa ljuskonstverk inspirerade av Nobelpriset. Installationerna belyste Nobelpristagarnas vetenskapliga upptäckter, litteratur och fredsarbete på nya sätt, samtidigt som vi fick möjlighet att se staden med nya ögon.

Ljuskonstverket på Stadshuset – *Leading Lights* – var en hyllning till kvinnliga Nobelpristagares upptäckter och arbete. 2024 års litteraturpristagare Han Kang var inkluderad i installationen, och hon syntes även i ljuskonstverket *De Aderton* på Klara Mälarstrand.

Installationen *Nematode* hade en glödande dynamisk närvaro, inspirerad av årets Nobelpris i fysiologi eller medicin som belönade Victor Ambros och Gary Ruvkun för upptäckten av hur geners aktivitet regleras.

Ljuskonstverket *BioCanvas* var ett samarbete mellan elever i årskurs 5 från Husbygårdsskolan, Karolinska Institutet och Nobelprismuseet. Genom en rad workshops hade barnen skapat ett konstverk inspirerat av bakterier och andra encelliga organismer. Med hjälp av fotografen Benoît Derrier och formgivaren Daniel Tiderman blev barnens konstverk omvandlade till projektioner på en av Kulturhusets väggar vid Benny Fredrikssons torg.

Festivalen erbjöd även ett brett program med guidade visningar, Light run och en fotoworkshop om hur man bäst tar effektfulla bilder nattetid. Den upplysta kajakturen lockade än en gång många paddlare till en stämningsfull tur där Stadshusets ljusinstallation kunde avnjutas från vattnet.

Nobel Week Lights är initierat och producerat av Annika Levin, Alexandra Manson, Lara Szabo Greisman och Troika AB.

FOTO: CLÉMENT MORIN

FOTO: CLÉMENT MORIN

Charl Landvreugd, Head of Research & Curatorial Practice på Stedelijk Museum i Amsterdam var en av föreläsarna på det Nobel Center Talk som fokuserade på mångfald.

Ett hus för vetenskap, kultur och dialog

FAKTA

- Erling-Perssons Stiftelse samt Knut och Alice Wallenbergs Stiftelse finansierar byggnationen tillsammans med Nobelstiftelsen.
- Arkitekt för Nobel Center är David Chipperfield Architects, Berlin.
- Byggstarten är planerad till 2027 och invigningen till 2031.

Under året tog planerna på ett Nobel Center viktiga kliv framåt. David Chipperfield Architects vidareutvecklade utformningen av huset som ska ligga längs Stadsgårdskajen vid Slussen i Stockholm. Arbetet med en hållbarhetsstrategi fortskred, med fokus på hur projektet ska arbeta med allt från materialval till energilösningar och tekniska system.

Tre Nobel Center Talks genomfördes under året. Det är en serie programaktiviteter som undersöker Nobel Centers betydelse i staden, regionen, landet och utifrån den internationella kontexten. Ett viktigt nätverksarbete där kunskap och erfarenheter tillförs projektet. Det kom många insiktsfulla inspel från olika experter. Årets första samtal fokuserade på temat mångfald och hur Nobel Center som institution kan inkludera och uttrycka en mångfald av röster. Det andra handlade om konst och arkitektur och det tredje seminariet utforskade värdet av kulturella institutioner med fokus på besökarna.

Nobel Center kommer att bjuda in till en bred publik verksamhet med utställningar, skolprogram, föreläsningar och samtal om framtidens stora frågor. Den publika verksamhet som bedrivs runt om i världen, digitalt och på Nobelprismuseet i Gamla stan, kommer att vidareutvecklas och skalas upp inför öppningen av ett Nobel Center.

"Vi bygger inte ett nytt museum för vår egen skull, vi gör det för besökarna. Vi måste fråga oss: hur kan vi bli så relevanta som möjligt för vår publik, och hur kan vi på bästa sätt möta deras behov?"

Astrid Söderbergh Widding, ordförande i Nobelstiftelsens styrelse.

FOTO: FELIX FRANK

FOTO: CLÉMENT MORIN

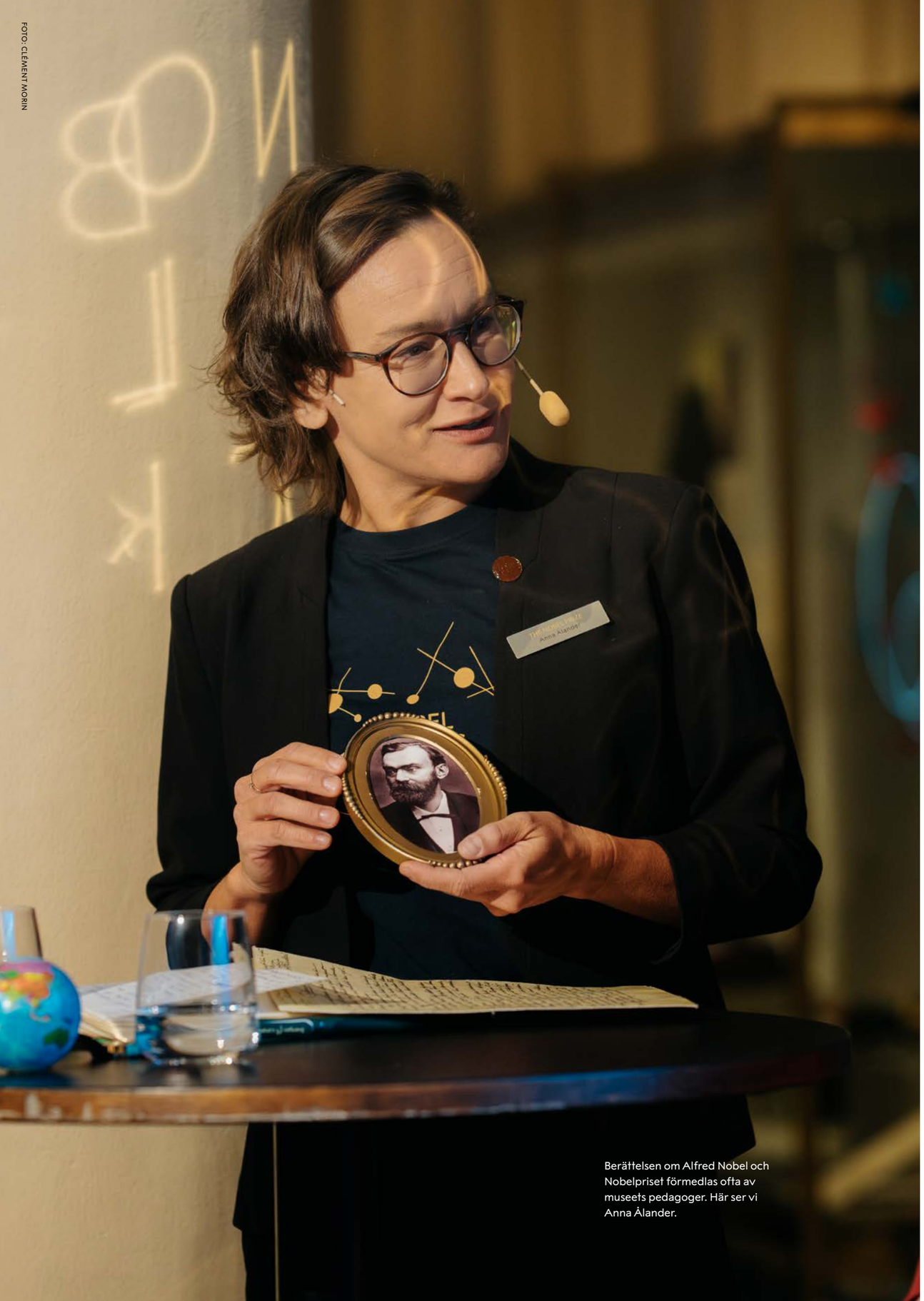

Berättelsen om Alfred Nobel och Nobelpriset förmedlas ofta av museets pedagoger. Här ser vi Anna Ålander.

Alfred Nobel

Uppfinnaren, entreprenören och den framgångsrike affärsmannen Alfred Nobel byggde upp en enorm förmögenhet som han valde att testamentera till dem som gjort mänskligheten den största nytta. Priset skulle belöna framstående insatser inom de olika områden som engagerade honom mest under hans livstid.

Alfred Nobel föddes i Stockholm 1833. Hans far Immanuel var uppfinnare och ingenjör. Modern Andrietta beskrevs som driftig och intelligent och hon fick försörja familjen när Immanuel efter en konkurs begav sig till Ryssland. Bröderna Nobel fick en förstklassig utbildning av privatlärare, och vid 17 års ålder behärskade Alfred fem språk; svenska, ryska, engelska, franska och tyska.

När Alfred studerade kemi hos professor T. J. Pelouze i Paris kom han i kontakt med nitroglycerin, som uppfanns av italienaren Ascanio Sobrero. Det var en högexplosiv vätska som ansågs alltför farlig för att vara användbar. Alfred Nobel återvände till Sverige och började snart experimentera med nitroglycerin, både med dess framställning och med att göra ämnet tillförlitligt nog att använda i industrin. Arbetet var farligt, och vid en olycka dödades flera personer, däribland hans yngre bror Emil.

Slutligen löste Alfred Nobel problemet med den svårhanterliga vätskan genom att blanda den med en sorts sand, kiselguhr. Resultatet blev en formbar massa, som var lätt att paketera och som kunde fraktas och hanteras på ett säkert sätt. Den patenterades 1867 under namnet dynamit. Med patenteringen av dynamit i olika former tillsammans med tändhatten, vilken han uppfunnit tidigare, kom det stora tekniska och industriella genombrottet. Alfred Nobel ledde en snabb industriell exploatering av sina uppfinningar och byggde upp fabriker och laboratorier över hela världen – Vinterviken i Sverige, Krümmel i Tyskland och Ardeer i Skottland var några av de första. Sammanlagt startades drygt 90 fabriker i 20 länder och vid sin död hade Alfred Nobel hela 355 patent.

Alfred Nobel var en man av sin tid som förkroppsligade flera av upplysningens centrala idéer, både i sin praktiska verksamhet och i sitt tänkande. Han vävde samman sina religiösa tvivel med tron på naturvetenskapen, han var en sann teknikoptimist och entreprenör som deltog aktivt i industrialiseringsprocessen.

Alfred Nobel avled den 10 december 1896 i sitt hem i San Remo, Italien och det blev stor uppståndelse när hans testamente offentliggjordes. Han hade angivit att större delen av hans förmögenhet skulle användas till att belöna framstående insatser inom fysik, kemi, fysiologi eller medicin, litteratur och fred. Testamentet ifrågasattes av släktingar, myndigheter i ett flertal länder och av Sveriges kung Oscar II. Efter några års komplicerade processer, ledda av testamentsexekutorerna Ragnar Sohlman och Rudolf Lilljequist, kunde Nobelstiftelsen bildas år 1900 och året därpå delades de första Nobelprisen ut.

Gustav Källstrands bok *Tänk som en Nobelpristagare* erbjuder inspirerande livshistorier och insikter från världens mest framstående forskare och författare. Genomgående visar boken också hur en positiv och nyfiken inställning främjar innovation och kreativitet, och förvandlar utmaningar till möjligheter.

De prisutdelande institutionerna

I sitt testamente anger Alfred Nobel vilka institutioner som ska utse pristagare inom respektive prisområde. Han väljer förmodligen de akademiska institutioner i samhället som han anser mest lämpade för uppgiften. Alfred Nobel är däremot mindre specifik när det gäller den organisation som ska förvalta pengarna. Det som sedermera blev Nobelstiftelsen omnämns i testamentet endast som en fond.

Nobelprisets internationella särställning beror i stor utsträckning på de prisutdelande institutionernas sekellånga oberoende arbete med att utse Nobelpristagare. Att man i det här arbetet har engagerat framstående kompetens inom de egna organisationerna och omfattande internationell expertis har spelat en avgörande roll.

Kungl. Vetenskapsakademien utser Nobelpristagarna i fysik och kemi. Dessutom utser Kungl. Vetenskapsakademien mottagarna av Sveriges Riksbanks pris i ekonomisk vetenskap till Alfred Nobels minne, instiftat 1968 i samband med Riksbankens 300-årsjubileum. Akademien har cirka 450 svenska och cirka 175 utländska ledamöter. Nobelförsamlingen vid Karolinska Institutet utser Nobelpristagarna i fysiologi eller medicin. Nobelförsamlingen har 50 ledamöter. Svenska Akademien utser Nobelpristagarna i litteratur. Akademien har 18 ledamöter. Samtliga dessa institutioner utser särskilda Nobelkommittéer med tre till fem ledamöter, en sekreterare och i vissa fall även adjungerade.

Nobelkommittéerna bearbetar nomineringarna till respektive Nobelpris och gör omfattande utredningar angående ett urval av de nominerade. De lägger därefter fram sitt förslag avseende Nobelpristagare för respektive prisutdelande institution. Själva beslutet om vilka som ska tilldelas Nobelpris fattas således inte av Nobelkommittéerna utan av den prisutdelande institutionens samtliga ledamöter.

När det gäller fredspriset hänvisar Alfred Nobel i sitt testamente till Stortinget i Norge. De utser de fem ledamöter som bildar Norska Nobelkommittén. Norska Nobelkommittén skiljer sig från övriga prisutdelande institutioner på så sätt att den ansvarar både för utredningsarbetet och prisbeslutet.

I september varje år skickar respektive Nobelkommitté ut individuella inbjudningar till tusentals ledamöter av akademier, universitetsprofessorer och andra vetenskapsutövare i ett stort antal länder, tidigare pristagare, ledamöter i parlamentariska församlingar, med flera. Valet av adressater sker på ett sådant sätt, att så många länder och universitet som möjligt blir representerade över tid. När det gäller Nobels fredspris är det en betydligt bredare krets som kan nominera utan att få en inbjudan från Norska Nobelkommittén. Detta nomineringsförfarande skiljer Nobelpriset från många andra priser där det är den ansvariga kommittén som utser både nominerade och pristagare. De som har fått en inbjudan får möjlighet att föreslå Nobelpriskandidater för det kommande året. Förslagen, som är konfidentiella, ska vara kommittéerna tillhanda senast den 31 januari det år prisförslaget gäller. Till skillnad från många andra priser betyder inte en nominering att en person eller institution har fått någon form av godkännande av en Nobelkommitté. Rutinerna kan variera något mellan de olika Nobelkommittéerna men urvalsprocessen är i stora drag densamma för alla priskategorier. Man kontrollerar först att nomineringarna har skickats in av personer som faktiskt har rätt att nominera. Eftersom en nominering bara är giltig för innevarande år är det vanligt att vissa kandidater föreslås gång på gång. Vissa kandidater föreslås också av flera olika nominerare under samma år. Nomineringarna registreras och sammanställs i en lista. Listan bearbetas i olika faser under våren och består till en början av ett större urval som sedan reduceras. Om återstående kandidater gör man utredningar med assistans av inhemska och utländska experter. Under sommaren sammanställer Nobelkommitténs medlemmar en omfattande rapport om den eller de kandidater som föreslås för årets Nobelpris. Förslaget presenteras för ledamöterna i den prisutdelande institutionen under september månad. Det slutgiltiga valet av Nobelpristagare sker genom en omröstning. Prisbesluten tillkännages på respektive prisutdelande institution omedelbart efter omröstningen, vanligen under första hälften av oktober. Alla dokument kopplade till nomineringsförfarandet och utredningsarbetet är sekretessbelagda i 50 år.

Mer information om de prisutdelande institutionerna finns på deras webbplatser:
www.kva.se
www.nobelprizemedicine.org
www.svenskaakademien.se
www.nobelpeaceprize.org

FOTO: PATRIK LUNDIN KUNGL. VETENSKAPSAKADEMIEN

Hans Ellegren, Kungl. Vetenskapsakademiens ständige sekreterare, ledde tillkännagivandena av 2024 års pris i fysik, kemi och ekonomisk vetenskap

FOTO: HELENE MARIUSSEN/NOBEL PRIZE OUTREACH

Norska Nobelkommitténs ordförande Jørgen Watne Frydnes svarade på medias frågor om fredspriset efter tillkännagivandet.

Val av Nobelpristagare

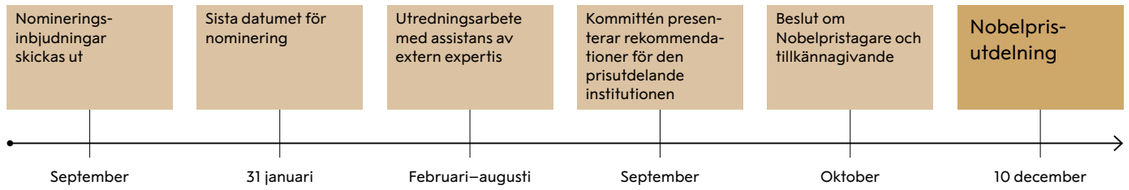

FOTO: CLEMENT MOSIN

Nobelstiftelsen

Nobelstiftelsen är en privat stiftelse som upprättades år 1900 med utgångspunkt i Alfred Nobels testamente och den grundstadga som fastställdes i anslutning till testamentet. Nobelstiftelsens primära syfte är att säkra att intentionerna i testamentet uppfylls. Stiftelsen ansvarar för att förvalta Alfred Nobels förmögenhet på ett sådant sätt att den ekonomiska basen för Nobelpriset säkras i ett långsiktigt perspektiv och oberoendet garanteras för de Nobelprisutdelande institutionerna i deras arbete med att utse pristagare. Vidare är det Nobelstiftelsens uppdrag att stärka Nobelprisets position genom att förvalta och utveckla de varumärken och immateriella tillgångar som har byggts upp under Nobelprisets drygt hundraåriga historia.

Nobelstiftelsen har ett övergripande ansvar för Nobelveckan i december i Stockholm. Det är en vecka med omfattande program för Nobelpristagarna som vanligtvis kulminerar i Nobelprisutdelningen och Nobelbanketten den 10 december. Båda dessa evenemang planeras och genomförs av stiftelsen. Norska Nobelinstitutet instiftades 1904 och fungerar som Norska Nobelkommitténs sekretariat. Institutet administrerar aktiviteterna kring utdelandet av Nobels fredspris, som presskonferens, prisutdelning och bankett i Oslo.

Nobelstiftelsens verksamhet finansieras i allt väsentligt av det kapital Alfred Nobel lämnade efter sig. Marknadsvärdet på Nobelstiftelsens totala investerade kapital uppgick vid slutet av 2024 till 6 797 mkr. Placeringskapitalets exponering var 56 % mot aktiefonder, 9% fastighets- och infrastrukturfonder, 12 % räntebärande tillgångar och kassa, 24 % alternativa tillgångar samt -1 % upplupet resultat av valutasäkringar.

Under 2024 uppgick den totala summan för samtliga Nobelpris och verksamhetens kostnader till 135,8 mkr. Den fördelar sig på fyra huvudkategorier; priserna 55 mkr, ersättningarna till prisgrupperna 32,6 mkr, Nobelveckan i Stockholm och Oslo 28,7 mkr samt administration m.m. 22,0 mkr.

Nobelprisen lämnades 2024 oförändrade om 11 mkr per pris.

Närmare information om Nobelstiftelsens ekonomiska förvaltning finns i stiftelsens årsredovisning för 2024 som publicerats på nobelprize.org. De Nobelprisutdelande institutionerna Kungl. Vetenskapsakademien, Nobelförsamlingen vid Karolinska Institutet, Svenska Akademien samt Norska Nobelkommittén, utser för två kalenderår i sänder femton ledamöter till Nobelstiftelsens fullmäktige. Av dessa väljer Vetenskapsakademien sex representanter och de övriga prisutdelarna vardera tre. Utöver dessa ledamöter utser Vetenskapsakademien fyra och övriga prisutdelare två suppleanter. Fullmäktiges viktigaste uppgift är att utse Nobelstiftelsens styrelse och granska Nobelstiftelsens verksamhet och bokslut. Nobelstiftelsens styrelse, som har sitt säte i Stockholm, består av sju ledamöter och två suppleanter. Styrelseledamöter och suppleanter väljs för en period av två år i taget. Styrelsen väljer inom sig ordförande, vice ordförande och verkställande direktör.

Att engagera, inspirera och sprida kunskap

Nobelpriset belönar vetenskap, humanism och fredsarbete. Det är en av de centrala tankarna i Alfred Nobels testamente och det genomsyrar även den utåtriktade verksamhet som har utvecklats med syfte att engagera, inspirera och sprida kunskap till en bred allmänhet baserat på Nobelpriset och Nobelpristagarnas upptäckter.

STYRELSER PER 31 DECEMBER 2024

NOBELSTIFTELSEN

Nobelstiftelsen är en privat stiftelse som upprättades år 1900 med utgångspunkt i Alfred Nobels testamente och de grundstadgar som fastställdes i anslutning till testamentet. Nobelstiftelsens primära syfte är att säkra att intentionerna i testamentet uppfylls.

- Astrid Söderbergh Widding, professor, ordförande
- Berit Reiss-Andersen, advokat, vice ordförande
- Hans Ellegren, professor, Kungl. Vetenskapsakademiens ständige sekreterare
- Mats Malm, professor, Svenska Akademiens ständige sekreterare
- Sven Nyman, Ekon dr h.c., civ.ek.
- Thomas Perlmann, professor, sekreterare i Nobelförsamlingen vid Karolinska Institutet och i Nobelkommittén för fysiologi eller medicin

Suppleanter
- Peter Brzezinski, professor, sekreterare i Nobelkommittén för kemi
- Ulf Danielsson, professor, sekreterare i Nobelkommittén för fysik

ALFRED NOBELS MINNESSTIFTELSE

Alfred Nobels Minnesstiftelse har till ändamål att främja utbildning, kultur, fred och vetenskaplig forskning bland annat genom att ekonomiskt eller på annat sätt bidra till Nobelstiftelsens verksamhet och ändamål.
- Astrid Söderbergh Widding, ordförande
- Hans Ellegren
- Mats Malm
- Sven Nyman
- Thomas Perlmann
- Berit Reiss-Andersen

NOBEL GROUP INTERESTS AB

Bolagets syfte är att äga och aktivt förvalta aktier och andelar inom Nobelsfärens intressesfär. Bolagets uppdrag är även att underlätta den ekonomiska och administrativa samordningen mellan de olika enheterna i Nobelsfären.

- Astrid Söderbergh Widding, ordförande
- Peter Brzezinski
- Ulf Danielsson
- Hans Ellegren
- Mats Malm
- Sven Nyman
- Thomas Perlmann
- Berit Reiss-Andersen

NOBEL PRIZE OUTREACH AB

Bolaget sprider kunskap om Nobelprisbelönade insatser och stimulerar intresse för vetenskap, litteratur och fredsarbete genom digitala kanaler och inspirerande evenemang. Bolaget ansvarar även för Nobelsfärens internationella verksamhet och partnersamarbeten.

- Juleen Zierath, tf ordförande, professor, medlem av Nobelförsamlingen vid Karolinska Institutet samt adjungerad medlem i Nobelkommittén för fysiologi eller medicin
- Peje Emilsson, grundare och styrelseordförande i Kreab Worldwide
- Mia Horn af Rantzien, ek. dr, styrelseledamot IIES, Misum och STINT
- Anita Krishnamurthi, Senior VP – STEM & Youth Engagement, Afterschool Alliance, Washington DC
- Olav Njølstad, professor, direktör Norska Nobelinstitutet
- Sree Sreenivasan, vd och medgrundare av Digimentors
- Inge Thulin, f.d. styrelseordförande och vd 3M

Styrelserna i Nobel Group Interests AB (NGI) och Nobel Prize Outreach AB (NPO) fattade under 2024 beslutet att slå samman de två bolagen för att minska komplexiteten och renodla organisationsstrukturen kring Nobelpriset. En juridisk fusion mellan NGI och NPO skedde den 30 december 2024.

STIFTELSEN NOBEL CENTER

Ansvarar för den publika verksamhet som bedrivs med utgångspunkt i Nobel Prize Museum. Nobelhuset AB hade tidigare ansvaret för att bygga Nobel Center. Det ansvaret ligger nu i Stiftelsen Nobel Center.

- Birgitta Ed, teologie magister, präst och entreprenör
- Bente Erichsen, regissör, författare och f.d. vd på Nobels Fredssenter
- Emma Frans, doktor i medicinsk epidemiologi, forskare och författare
- Stein Olav Henrichsen, f.d. direktör Munchmuseet Oslo
- Thomas Perlmann, professor, sekreterare i Nobelförsamlingen vid Karolinska Institutet och i Nobelkommittén för fysiologi eller medicin
- Susanna Pettersson, verkställande direktör på Finska Kulturfonden, f.d. överintendent på Nationalmuseum
- Stefan Ränk, koncernchef Einar Mattsson AB
- Fredrik Wirdenius, rådgivare fastighetsinvesteringar

Adjungerade
- Per Krusell, professor, sekreterare i kommittén för priset i ekonomisk vetenskap till Alfred Nobels minne
- Monica von Schmalensee, arkitekt
- Åsa Wikforss, professor, medlem av Svenska Akademien

* Vidar Helgesen var vd för Nobelstiftelsen t.o.m. 29 februari 2024 och avgick samma datum från styrelserna i Nobel Group Interests AB och Nobel Prize Outreach AB. Den 1 oktober avgick han från styrelserna i Nobelstiftelsen, Alfred Nobels Minnesstiftelse och Stiftelsen Nobel Center. Anna Sjöström Douagi var tillförordnad vd för Nobelstiftelsen 1 mars till 31 december 2024. Från 1 mars till 18 december var hon styrelseledamot Nobel Group Interests AB och Nobel Prize Outreach AB och var adjungerad till Nobelstiftelsens, Alfred Nobels Minnesstiftelses och Stiftelsen Nobel Centers styrelsesammanträden.

STIFTELSEN NOBELS FREDSSENTER

På Nobels Fredssenter i Oslo presenteras fredspristagarna och deras arbete, information om Alfred Nobel samt utställningar med fokus på dokumentärfotografi.

- Olav Njølstad, direktör Norska Nobelinstitutet, ordförande
- Anne Enger, tidigare stortingsrepresentant, statsråd och fylkesmann
- Siri Hatlen, egenföretagare, vice ordförande
- Nina Refseth, direktör Norsk Folkemuseum
- Lotta Wristel, projektchef Nobel Center

Suppleant
- Mina Augestad Fossum, vald av personalen

BOLAGSINFORMATION

NOBELSTIFTELSEN
- Den 1 januari 2025 tillträdde Hanna Stjärne som vd.
- Etablerat: 1900
- Adress: Sturegatan 14, Stockholm, Sverige
- Webbplats: nobelprize.org

NOBEL PRIZE OUTREACH AB
- Vd: Sandra Brandin (tf)
- Etablerat: 2004
- Adress: Sturegatan 14, Stockholm.
- Webbplats: nobelprize.org

STIFTELSEN NOBEL CENTER
(Nobel Prize Museum)
- Vd: Erika Lanner
- Det ursprungliga Nobelmuseet öppnade 2001. Stiftelsen Nobel Center förvärvade per årsskiftet 2018/19 den verksamhet som bedrivs i Nobel Prize Museum.
- Adress: Stortorget 2, Stockholm, Sverige
- Webbplats: nobelprizemuseum.se

STIFTELSEN NOBELS FREDSSENTER
Nobels Fredssenter
- Vd: Kjersti Fløgstad
- Etablerat: 2005
- Adress: Brynjulf Bulls Plass 1, Rådhusplassen, Oslo, Norge
- Webbplats: nobelpeacecenter.org

FOTO: CLÉMENT MORIN

Hanna Stjärne, vd Nobelstiftelsen

”I turbulenta tider ska Nobelstiftelsen fortsätta att stå stadigt, som oberoende institution med nyskapande verksamhet och med vårt ursprung och vår historia som grund.”

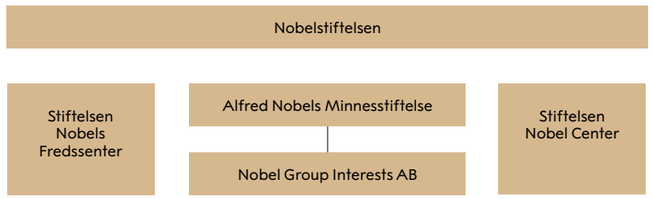

Organisationsstruktur mars 2025

PARTNERS OCH DONATORER

Huvuddonatorer till Nobelprismuseet är Erling-Perssons Stiftelse, Knut och Alice Wallenbergs Stiftelse och Catarina och Sven Hagströmers stiftelse. Huvudpartners till Nobelprismuseet är EF Education First, NIBE Group och Mannheimer Swartling. Projektpartner är Stiftelsen för Strategisk Forskning. Nobelprismuseet erhåller också stöd från Stockholms stad, Utbildningsdepartementet och Kulturdepartementet.

Principal Partners till Nobel Week Lights är Stockholm stad, Einar Mattsson AB, Fagerhult, FAM och Grand Hôtel, Stockholms Handelskammare, Erling-Perssons Stiftelse och Knut och Alice Wallenbergs Stiftelse. Supporting partners är Barbro Osher Pro Suecia Foundation, Fastighetsägarna och Stockholm Konst.

Huvudpartners för Nobels Fredssenter i Oslo är Hydro och Reitan Retail. Andra partners är Kahoot!, Ground News och Samlerhuset/Myntverket.Samarbetspartners är Grieg Foundation, Fritt Ord, Sparebankstiftelsen DNB, Flux Stiftelsen, Luminate, Klaveness Stiftelsen, Japan Institute, Portland Japanese Gardens, Outrider Foundation, UNESCO, the Scandinavian Japan Sasakawa Foundation, Svensk Norsk Samarbetsfonden, Kimie Miyamoto och Bergesenstiftelsen. Nobels Fredssenter får även stöd från Kulturdepartementet och Oslo Stad.

Nobel Prize Outreach globala publika verksamhet sker i samarbete med följande Nobel International Partners: 3M, ABB, Capgemini, EQT, Scania och Stegra. Nobel Prize Inspiration Initiative organiseras i partnerskap med AstraZeneca. Nobel Week Dialogue arrangeras av Nobel Prize Outreach i samarbete med Carl Bennet AB, Göteborg Stad och Volvo Group med Royalty Pharma som eventpartner. Volvo Cars är Offical Car of the Nobel Week. Nobel Prize Concert presenteras i samarbete med Konserthuset Stockholm med stöd från BNP Paribas Foundation. Novo Nordisk Fonden finansierar en serie dokumentärer inspirerade av Nobelpriset i Fysiologi eller Medicin. Fundación Ramón Areces är partner till podcastserien Nobel Prize Conversations.

Höjdpunkter i december

Nobel Prize Concert ägde traditionsenligt rum i Konserthuset Stockholm den 8 december. Hovsångerskan Malin Byström var årets solist och Kungliga Filharmonikerna leddes av den tjeckiske dirigenten Petr Popelka.

FOTO: NIKLAS ELMEHED

Den 11 och 12 december gjorde alla pristagare individuella besök på Nobelstiftelsen, bland annat för att återfå sina medaljer och diplom. Så även kemipristagaren David Baker.

FOTO: DAN LEPP

FOTO: CLÉMENT MORIN

FOTO: HELENE MARIUSSEN

FOTO: CLÉMENT MORIN

Nobelbankettens divertissement firade inspirationens kraft. Laleh framförde nyskriven musik tillsammans med dansare från BASE23, solodansare och musiker. Underhållningen innehöll musik av Bo Wastesson, Laleh och Gustaf Thörn. Hans Marklund, regissör och koreograf, var konstnärligt ansvarig.

Nobel Peace Prize Forum ägde rum på Oslo universitet. Ledande experter inom global kärnvapenpolitik diskuterade strategier för att minska risken för kärnvapenkrig och främja nedrustning. Överlevande från atombombningarna i Hiroshima och Nagasaki delade starka vittnesmål. Keiko Ogura var en av dem som gjorde sin röst hörd.

Under inspelningen av *Nobel Minds* (Snillen spekulerar) möttes några av 2024 års Nobelpristagare på Kungliga slottet för ett samtal om lärande och forskning. Demis Hassabis fick träffa Kronprinsessan Victoria som närvarade med Prins Daniel. Programmet görs årligen i ett samarbete mellan Nobel Prize Outreach, SVT och BBC World. Programledare var Zeinab Badawi.

FOTO: NANA KAADACHI

Rinkeby bibliotek

Det är en omtyckt tradition att Nobelpristagaren i litteratur träffar skolelever på Rinkeby bibliotek. Han Kang gjorde även hon ett besök och fick bland annat se det häfte om Nobelpriset och hennes författarskap som eleverna arbetat med under hösten.

FOTO: DAN LEPP

Unika objekt

Han Kangs diplom var kalligraferat av Susan Duvnäs. Diplomet och medaljasken tillverkades av Leonard Gustafssons Bokbinderi i Stockholm och Nobelprismedaljen tillverkades av Svenska Medalj i Eskilstuna.

FOTO: ANNA SVANBERG

Med blicken på AI

Kemipristagarna David Baker, Demis Hassabis och John Jumper på scen efter sina Nobelprisföreläsningar i Aula Magna på Stockholms universitet.

Redaktion: Annika Pontikis, kommunikationschef,
Jonna Petterson, kommunikatör
Design och produktion:
Catrine Jurgander

Tryck: Åtta45, Järfälla 2025
Papper: Munken Kristall

Alla bilder i verksamhetsberättelsen är © Nobel Prize Outreach där inget annat anges.

För frågor rörande verksamhetsberättelsen, vänligen kontakta:
media@nobelprize.org

© Nobelstiftelsen 2025. Nobelpriset, Nobel Prize och Nobelprismedaljen är Nobelstiftelsens registrerade varumärken

Nobelstiftelsen
Box 5232
102 45 Stockholm
Sverige

SVANENMÄRKET
Miljömärkt trycksak
3041 0196